

Tudós fórum

KITÜNTETÉSEK AZ AUGUSZTUS 20-i NEMZETI ÜNNEP ALKALMÁBÓL

Augusztus 19-én, az MTA Székházában kitüntetéseket adott át Pálínkás József, az MTA elnöke. Az ünnepségen a kitüntetettek és hozzátartozóik mellett akadémikusok, a tudományos osztályok elnökei és kutatóintézeti vezetők is jelen voltak.

A Magyar Tudományos Akadémia elnökének előterjesztésére
a Magyar Köztársaság elnöke

A MAGYAR KÖZTÁRSASÁGI ÉRDEMREND TISZTIKERESZTJE
kitüntetést adományozta

Jankovics Józsefnek, az MTA Irodalomtudományi Intézet igazgatóhelyettesének a magyarországi reneszánsz és barokk kutatásaiért, valamint az irodalmi textológia, illetve a nemzetközi magyarságtudomány vezető képviselőjéért;

Kiss Árpád Zoltánnak, az MTA Atommagkutató Intézet tudományos tanácsadójának a különböző ionnyaláb-analitikai módszerekben megtestesülő kísérleti atom- és magfizikai eredmények nemzetközileg elismert interdiszciplináris alkalmazásáért, az akadémiai kutatóintézetek és az egyetemi oktató- és kutatómunka közötti szoros együttműködés megteremtése terén, több évtizeden keresztül kifejtett kiemelkedő munkásságáért;

Kiss Istvánnak, az MTA Szegedi Biológiai Központ Genetikai Intézet tudományos tanácsadójának a hazai genetikai kutatások nemzetközi elismertetése érdekében végzett tudományos tevékenysége elismeréséül;

Rockenbauer Antalnak, az MTA Kémiai Kutatóközpont Szerkezeti Kémiai Intézete tudományos tanácsadójának a fizikai kémia tudományterületén végzett kimagasló tevékenységéért, valamint szakmai életútjának elismeréséül;

Tisza Miklósnak, a Miskolci Egyetem tanszékvezető egyetemi tanárának, az MTA Anyagtudományi és Technológiai Bizottsága elnökének a mérnöktársadalom generációit nevelő, kiemelkedő oktatási és nemzetközileg elismert kutatási tevékenységéért, a számítógépes mérnöki alkalmazások a numerikus modellezés témakörében, és a mesterséges intelligencia módszereinek a mechanikai technológiákban való alkalmazásában végzett iskolateremtő tevékenységéért;

Vesztergombi Györgynek, az MTA Központi Fizikai Kutató Intézet Részecske- és Magfizikai Kutatóintézet Részecskefizikai Főosztálya tudományos tanácsadójának, egyetemi tanárnak a nagyenergiájú kísérleti részecskefizika területén nemzetközileg elért eredményeiért, oktatási tevékenységéért, továbbá a kutatások során a műszaki/technikai fejlesztések nemzetközi elismertetésében és tudományos, valamint gazdasági haszonnal is járó alkalmazások fejlesztésében végzett munkájáért.

A MAGYAR KÖZTÁRSASÁGI ÉRDEMREND LOVAGKERESZTJE
kitüntetést adományozta

Brezsnyánszky Károlynak, a Magyar Állami Földtani Intézet tudományos főmunkatársának, nyugalmazott igazgatójának, a földtani kutatásban több mint negyven éven át végzett munkájáért, a Magyar Állami Földtani Intézet évtizedes, kiemelkedő eredményeket felmutató vezetéséért, a Föld Bolygó Nemzetközi Éve szellemiségének hatékony terjesztéséért;

Márcz Ferencnek, az MTA Geodéziai és Geofizikai Kutatóintézet nyugalmazott tudományos főmunkatársának, senior kutatójának a légköri elektromos paraméterek és a rádióhullámok ionoszférikus abszorpció mérésének kidolgozásáért, a légköri elektromos potenciálgradiens napi, éves és hosszúperiódusú változásainak elemzéséért, a légköri elektromos és extraterresztrikus paraméterek kapcsolatának vizsgálatáért, valamint a geomágneses utóhatás nap–földfizikai összefüggéseinek kutatásában elért eredményeiért;

Molnár Kálmánnak, az MTA Állatorvos-tudományi Kutatóintézete nyugalmazott szaktanácsadójának a modern halkórtan tudományának hazai megteremtésében elért eredményeiért; a parazitológia területén, továbbá a halakat károsító élősködők közül elsősorban a csákyás férgek, a nyálkaspórák és a kokcidiumok kutatásában elért nemzetközi sikereiért;

Nagy Bélának, az MTA Titkársága Földtudományok Osztály Titkársága nyugalmazott osztályvezetőjének a földtudomány területén végzett több évtizedes kiemelkedő tudományos kutatói, oktatói és tudományos szervező munkássága és életműve elismeréseként, továbbá az MTA Földtudományok Osztálya tudományos titkáráként végzett kimagasló minőségű munkájáért és vezetői tevékenységéért;

Neményi Mártánnak, az MTA Titkársága Fizikai Tudományok Osztály Titkársága osztályvezetőjének kiváló tudományos szervezői munkájáért, elsősorban az MTA Fizikai Tudományok Osztályának tudományos titkáráként végzett lelkiismeretes, eredményes tevékenységéért.

A MAGYAR KÖZTÁRSASÁGI ARANY ÉRDEMKERESZT kitüntetését adományozta

Miklós Dezsőnek, az MTA Rényi Alfréd Matematikai Kutatóintézet tudományos igazgatóhelyettesének sokoldalú alkalmazott matematikai kutatásaiért, valamint a matematikai kutatások pénzügyi és infrastrukturális feltételeinek sokrétű fejlesztéséért.

A MAGYAR KÖZTÁRSASÁGI EZÜST ÉRDEMKERESZT kitüntetését adományozta

Gajda Endrénének, az MTA Szociológiai Kutatóintézet gazdasági igazgatóhelyettesének az MTA társadalomtudományi intézethálózatában ellátott, közel két évtizedes eredményes gazdasági vezetői munkájáért, a különböző hazai és nemzetközi projektek gondozása, a Szociológiai Kutatóintézet versenyképességének elősegítése és a programok pénzügyi koordinálása területén végzett kiemelkedő szakmai tevékenységéért;

Kovátsné Szabó Máriának, az MTA Nyelvtudományi Intézet gazdasági vezetőjének az MTA Nyelvtudományi Intézetében gazdasági vezetőként végzett hozzáértő és megbízható munkájáért, az Akadémia érdekében végzett szakmai tevékenységéért és emberi helytállásáért.

A kitüntetetteknek gratulál

a Szerkesztőség

SZALAY SÁNDOR EMLÉKEZETE

Lovas Rezső

az MTA levelező tagja, korábbi igazgató,
az MTA Atommagkutató Intézete
rgl@atomki.hu

Száz éve, 1909. október 4-én született Szalay Sándor, a magyarországi magfizika megteremtője. Apja nevezetes fizikatanár volt Nyíregyházán, aki az Evangélikus Gimnáziumban a semmiből kitűnő fizikai demonstrációs laboratóriumot hozott létre. Ott fia is játszva tanulta meg a fizikát. Matematika–fizika–kémia szakos tanári képesítést szerzett Budapesten. Az Eötvös Kollégium neveltje és Tangl Károly tanítványa, majd ösztöndíjasként dolgozott Szent-Györgyi Albert mellett Szegeден, Peter Debye mellett Lipcsében és Ernest Rutherford mellett Cambridge-ben. Három Nobel-díjast mondhatott tehát mesterének. Később tanársegédi állást kapott Gyulai Zoltán mellett Debrecenben, s amikor 1940-ben Gyulai Kolozsvárra távozott, harmincéves korában professzorrá nevezték ki.

1933-ban felfedezi, hogy az ultrahangnak kémiai hatása van, és ezzel egyik úttörője lesz a szonokémia tudományának, de ennek jelentősége csak jóval később derül ki. Pályafutására legnagyobb hatással a Cambridge-i fél esztendő volt, mert ott az atommagfizika bölcsőjénél egy kibontakozóban levő tudomány kutatásába kapcsolódhatott be. Megtanulta, hogy a fiatal tudományban elemi kísérleti eszközökkel is jelentős felfedezéseket lehet tenni, és ez reménnyel töltötte el, hogy a magfizikában itthon is van mit keresnie.

És valóban, Debrecenben az uránszurok-érből leválasztott polóniumból pontszerű alfaforrást készít. A kilépő alfa-részecske energiája összemérhető azzal, amit évtizedekkel később a debreceni Van de Graaff-gyorsítóval lehet produkálni. A forrást félgömb alakú céltárgyak középpontjába helyezi, és mint egy miniatűr gyorsítóval, vizsgálja a céltárgyakon végbemenő reakciókat.

A háború után az atomenergia kerül az emberiség figyelmének középpontjába, és Szalay sugárzásméréssel felfedezi a mecseki urándúsulást, amelynek nyomán hamarosan a kitermelhető uránt is megtalálják. A humuszsavak kationmegkötő képességével megmagyarázza a talált mecseki urándúsulást, és felismeri, hogy hasonló okokból a láptalajokon élő növényeknek és az azokból táplálkozó állatoknak és embereknek nyomelemhiányban kell szenvedniük. Így az urán geokémiája mellett a nyomelemkutatás úttörője is lesz. Eközben előkészíti a sugárzó anyagok orvosi alkalmazásait Debrecenben.

1952 meghozza számára a Kossuth-díjat és az akadémiai levelező tagságot. Kívívja, hogy 1954-ben kutatóintézetet alapíthasson Debrecenben, amely hamarosan az MTA Atommagkutató Intézete néven lesz ismert. Már onnan datálódik a legismertebb debreceni magfizikai felfedezés, a neutrínó vissza-